

Informatiebijeenkomst Intensieve Veehouderij

Maaspoort 18 oktober 2007

Commissie Platteland in Uitvoering
i.s.m.

Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Het programma

1. **Welkom: Jef Mares, vz commissie Platteland in uitvoering**
2. **Introductie gespreksleider: Anouk Courage, provincie Limburg**
3. **Science for Impact:**
Prof. dr. Martin Kropff, rector magnificus en vice-vz WUR
4. **Kansen en bedreigingen bezien vanuit de dierwetenschap**
Dr. ir. Karel de Greef, Animal Sciences Group WUR
5. **Relatie schaal - duurzaamheid in de intensieve veehouderij**
Dr. ir. Ge Backus, Social Sciences Group WUR
6. **Ruimtelijke inpasbaarheid van megastallen**
Drs. Peter Smeets, Environmental Sciences Group WUR
7. **Van regelen naar leren**
Dr. ir. Froukje Boonstra, Environmental Sciences Group WUR
8. **Pauze en vragen formuleren**
9. **Dialoog onder leiding van Anouk Courage**
10. **Slotwoord Jef Mares**

Science for Impact

Martin Kropff
Rector Magnificus Wageningen UR

Belangrijke trends

- Wereldbevolking en welvaart groeien
 - Toenemende vraag naar voedsel
 - Groeiende vraag naar gezonde en veilige voeding
 - Druk op (natuurlijke) hulpbronnen: zoet water
 - Druk op milieu, landgebruik en natuur
- Tekort aan energie
 - Competing claims: voedsel of energie?
- Zorgen om klimaatverandering
- Zorgen om wereldwijde epidemieën
- Voor Nederland: Dierenwelzijn, mest en milieu

Gezonde Voeding en Leefomgeving

Duurzame landbouw & visserij

Besmettelijke dierziekten

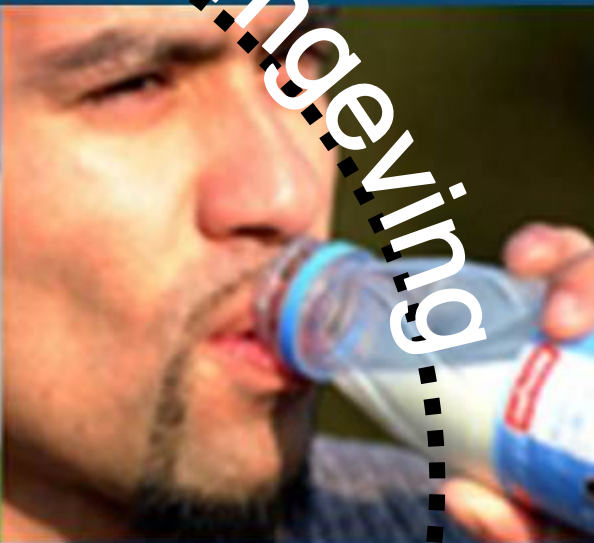
Voeding & gezondheid

Biomassa

Ketens

Voeding
& Voedselproductie

What
A Green
in a man
plastic ma
discompose
into water and c
an impact to the nature.

WAGENINGENUR

For quality of life

Gezonde Voeding en Leefomgeving

**Voeding
& Voedselproductie**

Leefomgeving

Marine resource management
Landschap en landgebruik
Natuur & Biodiversiteit
Watermanagement
Competing claims

Gezonde Voeding en Leefomgeving

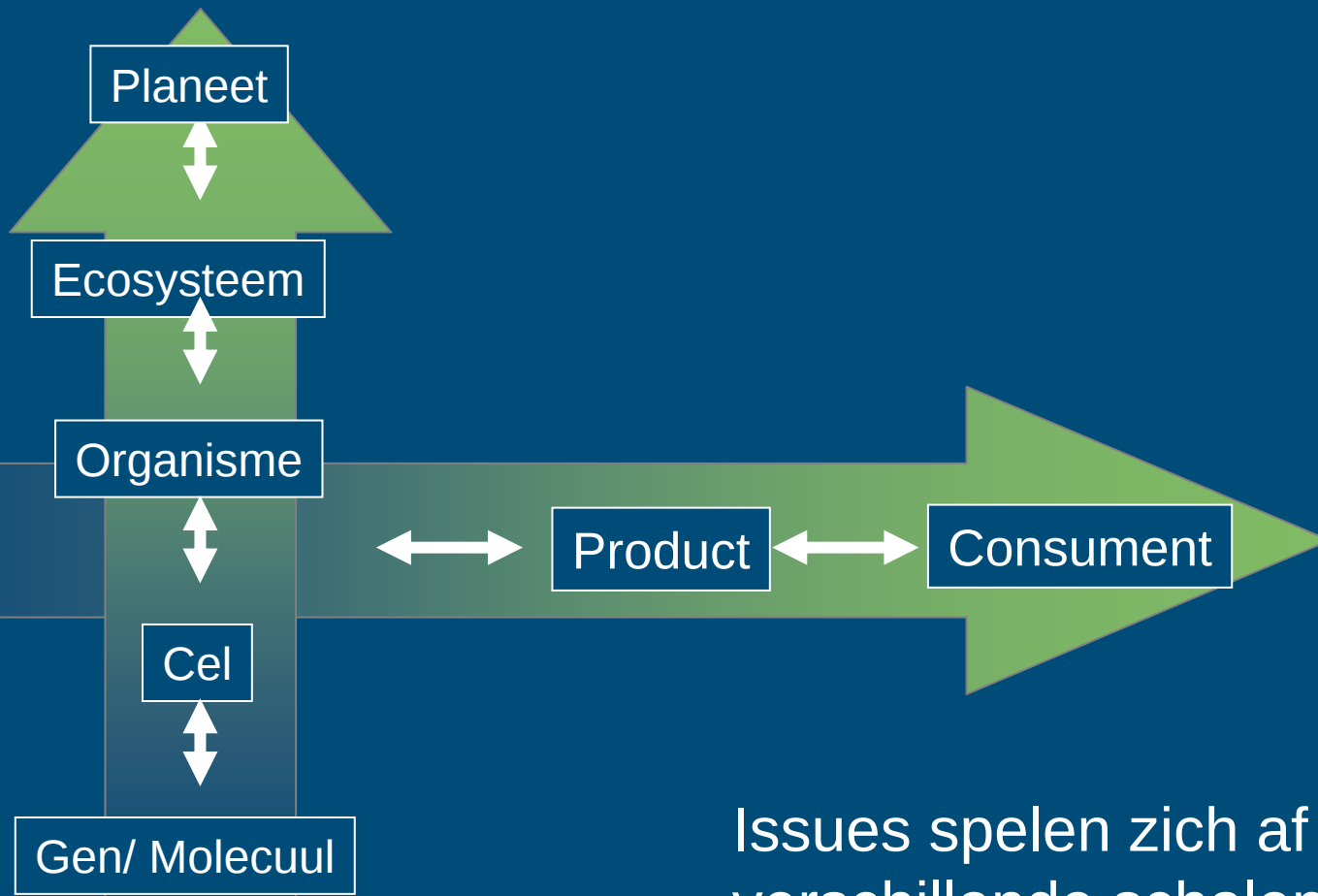

Missie Wageningen UR

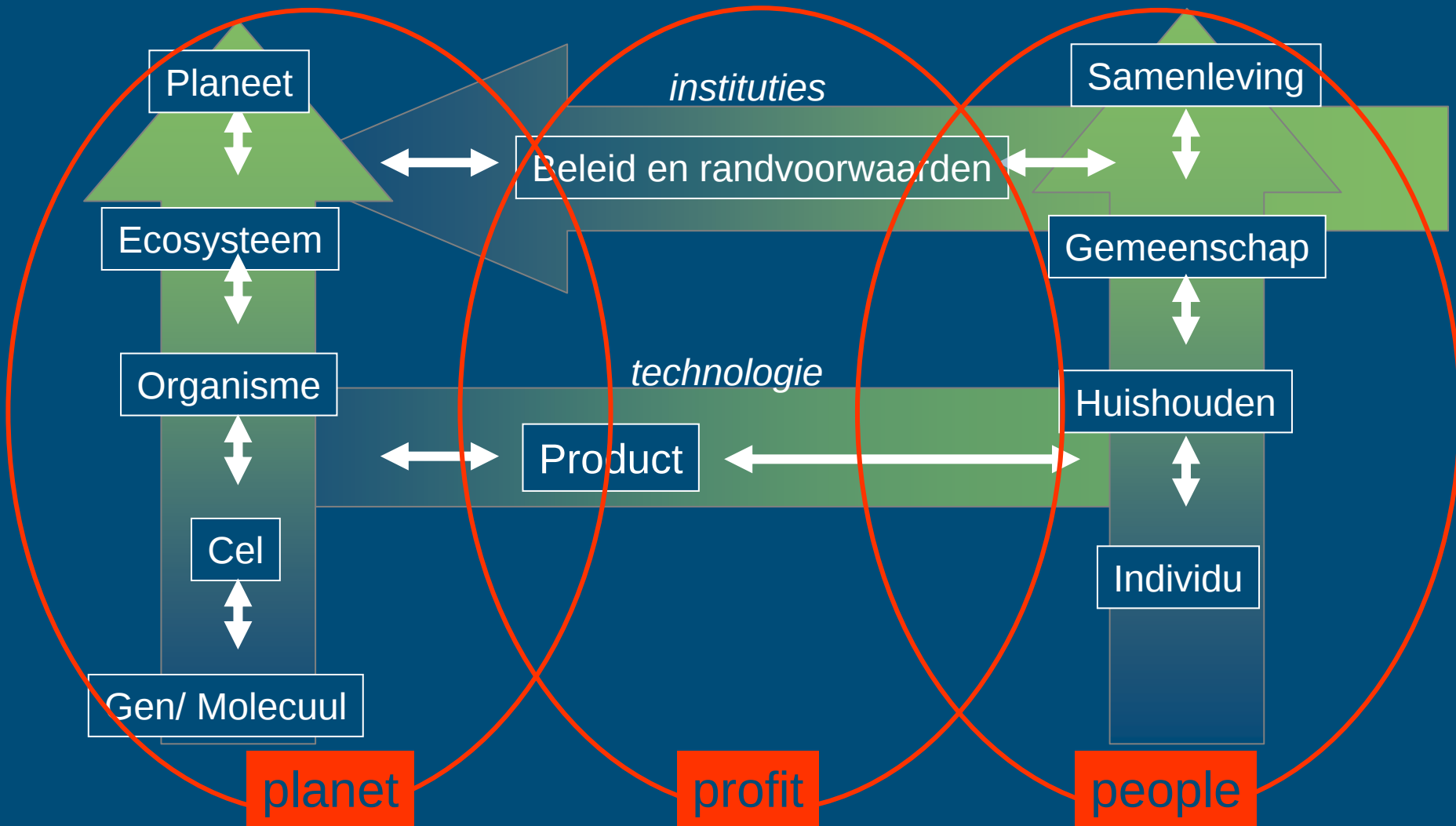
*...To explore the potential of nature
to improve the quality of life...*

De Wageningse benadering: biologische dimensie

Issues spelen zich af op verschillende schalen bijv. global change, gezonde voeding....

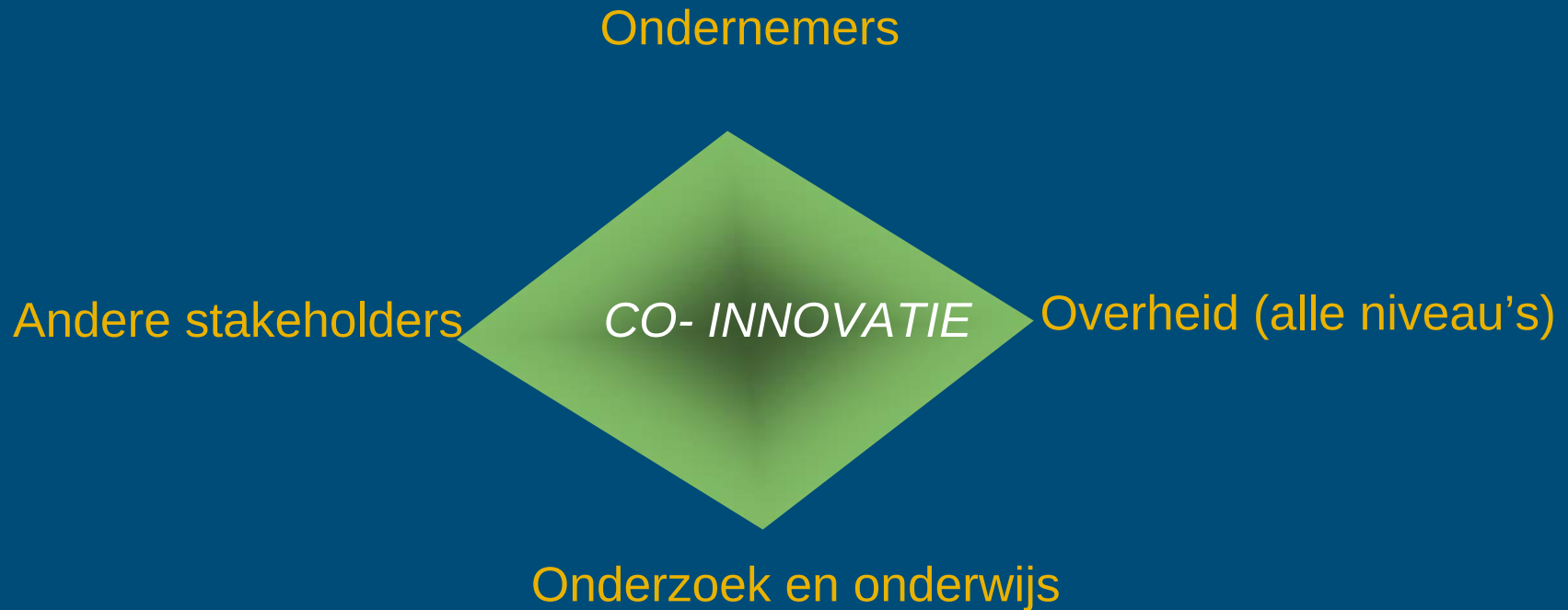
Wageningse aanpak: sociale dimensie

Kracht van de NL agrofood-sector

- **Ondernemerschap**
 - Goede productkwaliteit
 - Hoog opleidingsniveau boeren en tuinders
 - Hoogproductieve en technologisch vooraanstaande Agrarische ondernemingen
- **Grote bijdrage aan BNP en export**
- **Werkgelegenheid**
- **Organisaties, netwerken en vermogen tot samenwerken**
- **Hoog niveau van integratie in de agroketens**
- **Een publieke kennisinfrastructuur van wereldklasse**
- **Uitstekende logistiek**

Innoveren doe je samen

Rol en positie van het onderzoek

Mijn stelling toen en nu

(Milieu-)onderzoekers maken zich ongeloofwaardig, wanneer zij denken aan de behoefte van beleidsmakers tegemoet te komen door eenduidige antwoorden te geven zonder de onzekerheden helder te presenteren

Kropff, 29 september 1989

Vragen regio 'Zuid'

- Duurzaam gebruik ruimte en hulpbronnen?
- Economie stimuleren: gezonde agribusiness?
- Kansen voor primaire productie
- Hoe voorsprong krijgen/behouden?
- Kostenefficiënt produceren?
- Nieuwe producten?
- Wat te doen met / te maken van afval?

De college van Bestuur van Wageningen UR: wetenschap

inbrengen

Ontwikkeling

Economisch, politiek,
sociaal, cultureel

Ontwikkeling

Economisch,
sociaal, cultuur

Resources & biosfeer
Milieu/omgeving
Sociale
armoedebestrijding

Resources & biosfeer
Milieu/omgeving

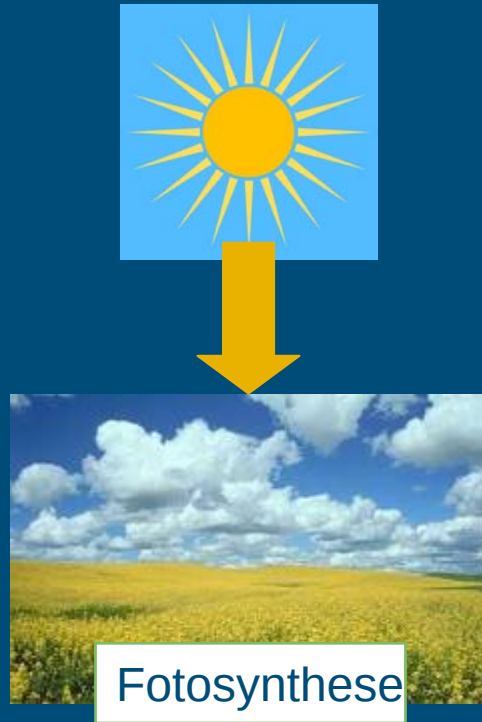
Milieu/omgeving

Sociale gelijkheid
armoedebestrijding

Samenleving

Charter technologie en innovatie

Biobased Economy

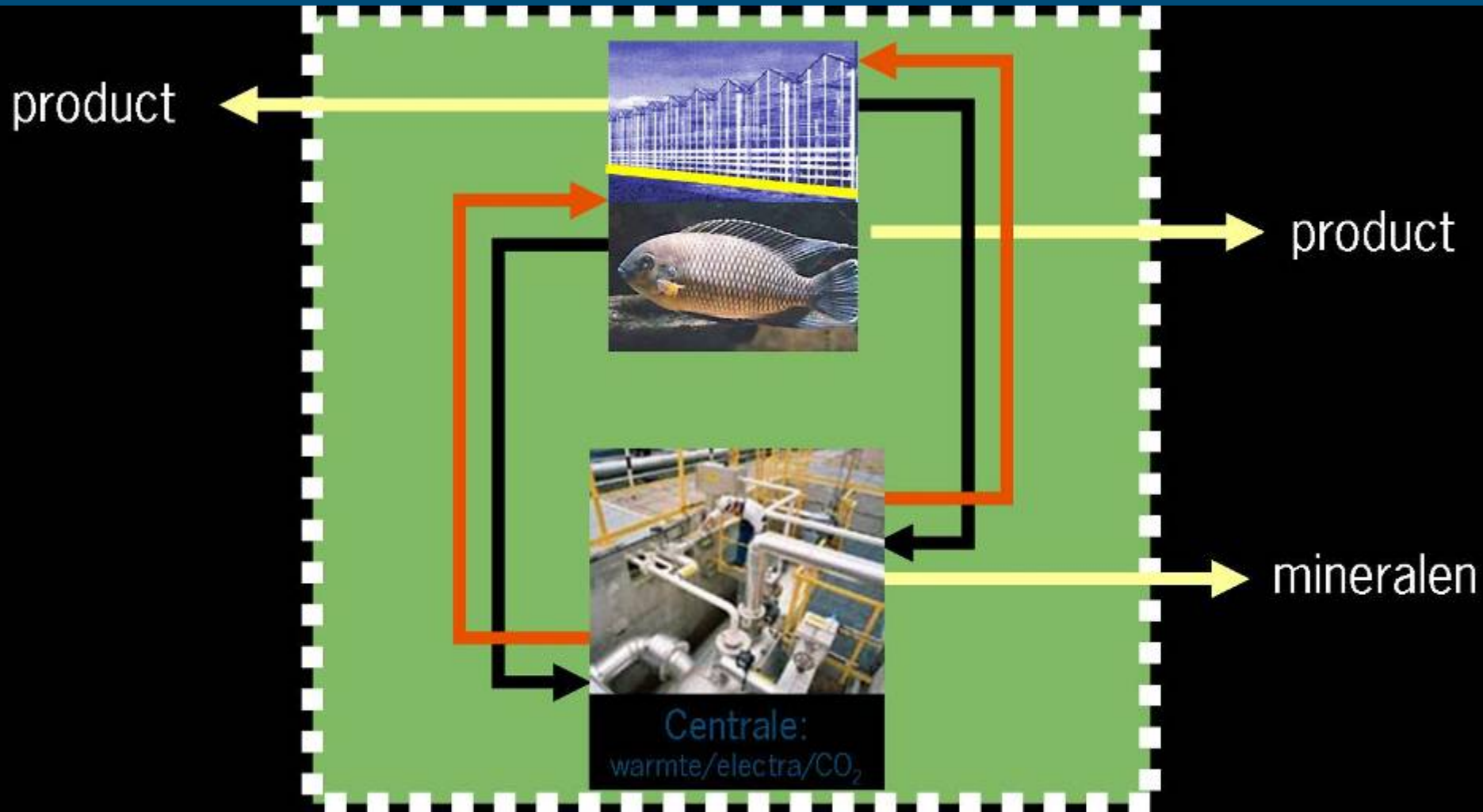

Kringlopen sluiten geeft nieuwe kansen

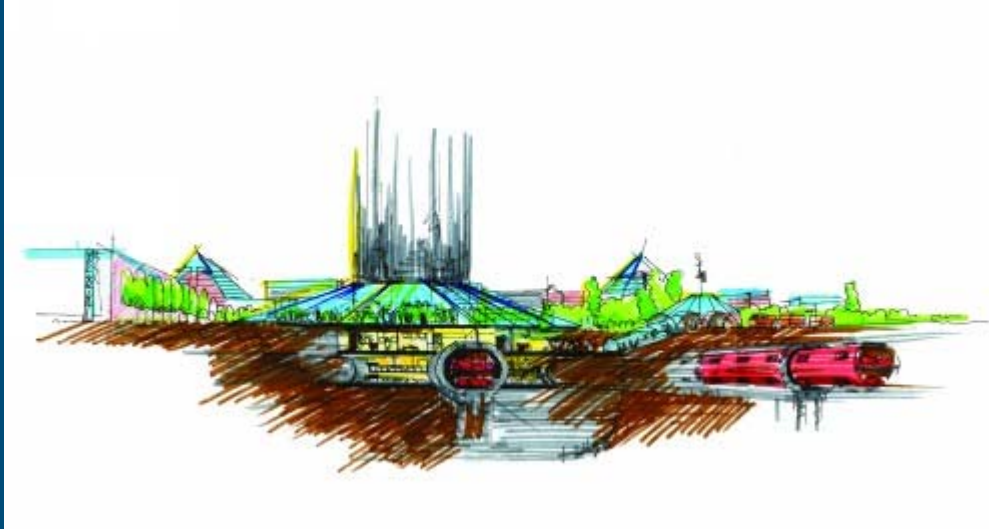
- Glastuinbouw - varkenshouderij
- Glastuinbouw - visteelt
- Glastuinbouw – paddestoelenteelt
- LNV programma systeeminnovaties

Een voorbeeld: glastuinbouw - **visteelt**

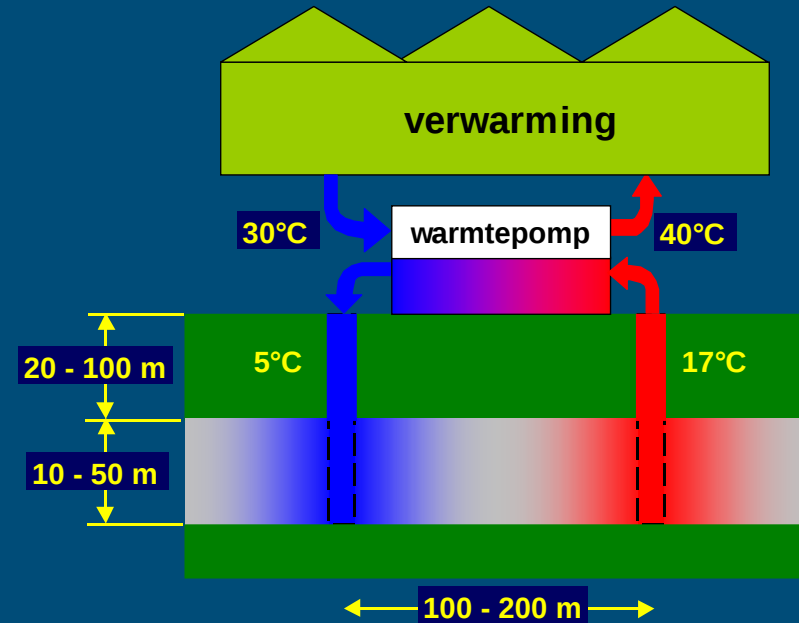
Ontwerpen van nieuwe Concepten

- Milieu
- Welzijn
- Landschap
- Eigenheid landelijk gebied
- Mobiliteit grond
- Ontsluiting/logistiek
- Economie
- Gezondheid

Van bedreiging naar kans: de gesloten kas

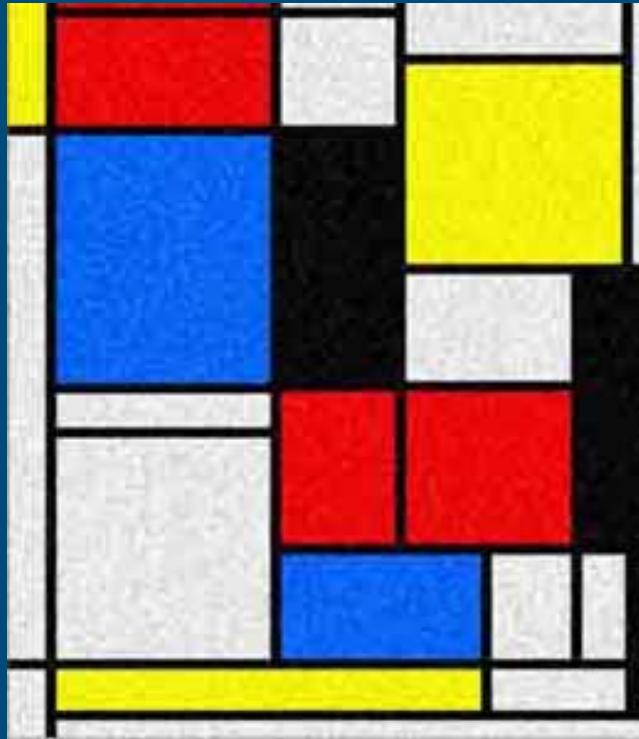
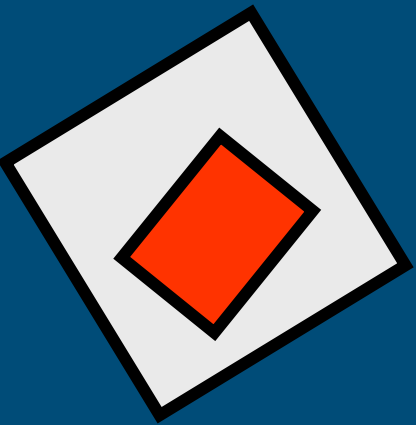
- Kas van de toekomst:
 - energiewinning + robotisering
 - inpassing in landschap
 - over sectorgrenzen
- Mest????

Vooruit kijken

- Onze wetenschap biedt handvaten
- Er zijn vele keuzes mogelijk
- Er liggen vele kansen
- Mest was een bedreiging, maar is nu een kans
- Wageningen doet mee

De toekomst: samen innoveren

Onderzoekers, bestuurders, ondernemers in een vernieuwend palet

De bijdrage van Wageningen UR

- Karel de Greef:
 - Dier en bedrijf
- Ge Backus
 - Keten en de wereld
- Peter Smeets
 - Omgeving
- Froukje Boonstra
 - Enkele bestuurskundige aspecten

APP's en megabedrijven : kansen en bedreigingen bezien vanuit de dierwetenschap

Karel de Greef

*Animal Sciences Group,
Lelystad, Wageningen UR*

- emotie versus ratio

- *facts en figures?*

Grootschaligheid: hoofdlijn presentatie

- grootschaligheid: wat speelt er
- *issues op bedrijfsniveau*
 - emissies
 - humane gezondheid
 - dierenwelzijn
- samenvattend: bedreigingen en verlies/winst

grootschaligheid: wat speelt er?

■ impact op de omgeving

● lokale problemen

- overlast (stank, stof, ziekmakers, transport, omgevingskwaliteit,)

■ onwenselijke praktijken

● systeemproblemen

- omgang met natuur en dier (mest/mineralen, ammoniak, dier-lijden,)

grootschaligheid

■ wat speelt er

- locale problemen
- systeemproblemen

clash van een industrie met haar omgeving en met de (haar) maatschappij

- * angst voor hinder
- * zorg over de *voortgaande verwording* van ons voedselproductiesysteem

kijken vanuit het bedrijf

- groter, technologischer
- ambacht (...) in de groene ruimte
- beheersingsparadigma
- sterke kostprijs-orientatie
- steeds geslotener
 - amper verbinding met omgeving
- er wordt met Dieren omgegaan
- gezinsbedrijf, cultureel ingebed, ...

grootschaligheid

■ thema's

- emissies
- humane gezondheid
- dierenwelzijn

emissies

- stank
- (fijn)stof
- ammoniak
- mest
-

- steeds geslotener systeem
- ontwerp / techniek bepaalt wat er gebeurt
- nieuwbouw doorgaans winst, grootschaligheid mogelijk ook
 - 'luchtwassers'

winst?

Haalbaar!

humane gezondheid

- A. MRSA
- B. Salmonella
- C. Influenza
- D. ...

- trend naar gezonder, meer beheersing
- Influenza: theoretisch wel een grotere virus-pool

Winst?

onduidelijk tot mogelijk theoretisch negatief
nadeel van virus-pool te ondervangen
ontwerp-eis!

dierenwelzijn

‘de stal bepaalt het dierenwelzijn’

- nieuwbouw geeft in principe welzijnswinst
 - tijdelijk

Winst?

onduidelijk

wat wordt er gebouwd?

wettelijke norm? of met benutten winstkansen?

wat is dieren(on)welzijn?

A. 'ongerief'

B. dieren niet 'respecteren'

C. afschuw wekken

dierenwelzijn

wat is dierenwelzijn?

- A. 'ongerief'
- B. dieren niet 'respecteren'
- C. afschuw wekken

■ Ongerief: ziekte en tekortschietende houderij

- huisvesting
- verzorging

NIET AAN DE BEHOEFTE N VOLD OEN

-> pijn, ongemak

-> frustratie

dierenwelzijn. A: geen ongerief

tegemoet komen aan de behoeften

- eten en drinken
- veiligheid
- sociaal leven
- zelfverzorging
- gezond
- rust
- functiescheiding (zindelijkheid)
- exploratie
- beweging

- goede huisvesting (max: in alle behoeften voorzien) is haalbaar en onafhankelijk van schaalgrootte

dierenwelzijn. A: geen ongerief

Tegemoet komen aan de behoeften

Niet alleen denken aan de huisvesting
ook aan de **verzorging!**

De menselijke factor

- dier is sterk afhankelijk van de kwaliteit van de verzorger
 - dit staat onder druk (tijd, aandacht, vakmanschap)
 - maar is op te vangen (HRM & technologie)

dierenwelzijn - B&C: met respect en aan te zien

wat is dierenwelzijn?

- A. 'ongerief'
- B. dieren niet 'respecteren'
- C. afschuw wekken

- schaalvergroting botst met ons ideaalbeeld
 - onnatuurlijk
 - grootschalig = anoniem

Winst?

Nee! Verdere intensivering/technologisering/verdringing
principeel niet te ondervangen

samenvattend dierenwelzijn A - ongerief

- huisvesting:
 - in eerste instantie winst vanwege nieuwbouw
 - verder neutraal (wel kansen)
- verzorging
 - in principe onder druk (tijd, aandacht, vakmanschap)
 - techniek biedt kansen (+HRM!)
- diergezondheid
 - kansen door schaal en isolatie

effect hangt af van de daadwerkelijke ontwerpkeuzes & uitvoering

samenvattend dierenwelzijn + B&C (menselijk)

- huisvesting:
 - in eerste instantie winst vanwege nieuwbouw
 - verder neutraal (wel kansen)
- verzorging
 - in principe onder druk (tijd, aandacht, vakmanschap)
 - techniek biedt kansen
- diergezondheid
 - kansen door schaal en isolatie
- industrialisering / intensivering
 - onlosmakelijke consequentie van schaalvergroting

overall

- emissies: winstkans
- gezondheid: onduidelijk, afhankelijk van invulling
- welzijn:
 - faciliteiten: niet erg schaalgevoelig
 - zorg: aandachtspunt
 - burgerperspectief: achteruitgang (icoon van de *verwording*)

grote bedreigingen ; verlies / winst

- vanuit dierwetenschappelijk perspectief: geen grote **bedreigingen**
- vanuit maatschappelijk perspectief: vergroting van de afstand: **bedreiging** van draagvlak
- op bedrijfsniveau / dierniveau is wat **winst** te halen
 - dier, milieu, product
- het **verlies** zit vooral in de omgeving
 - concentratie-effect: puntbelasting

Relatie schaal - duurzaamheid in de intensieve veehouderij

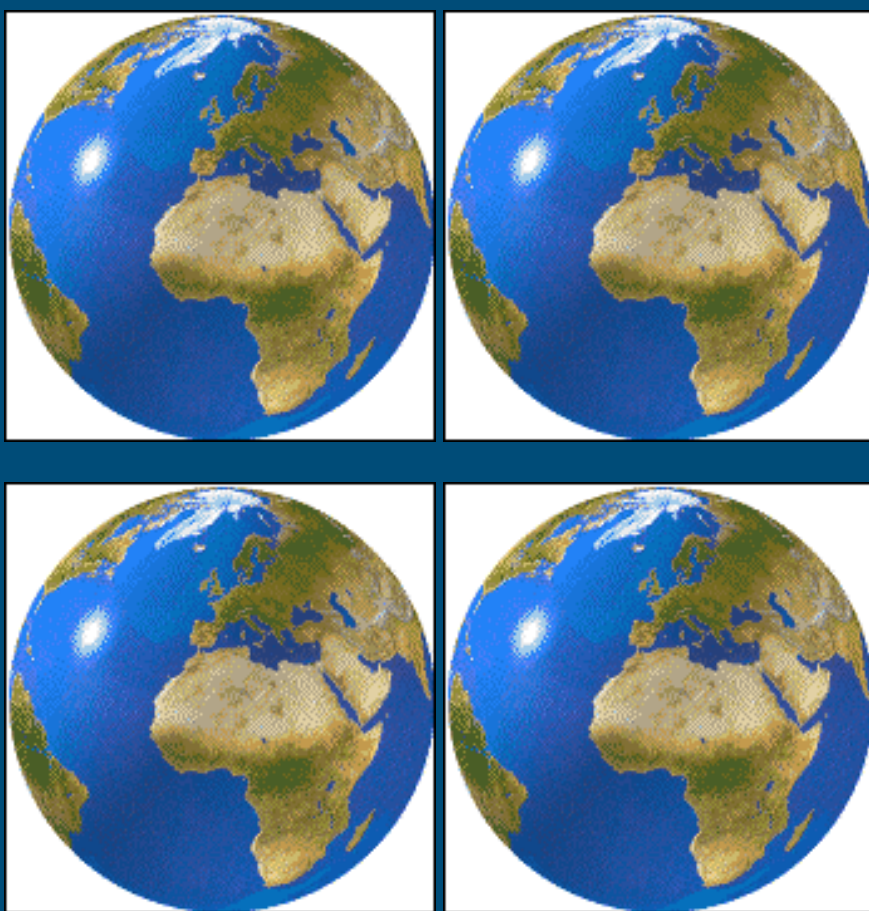
Gé Backus

Inhoud

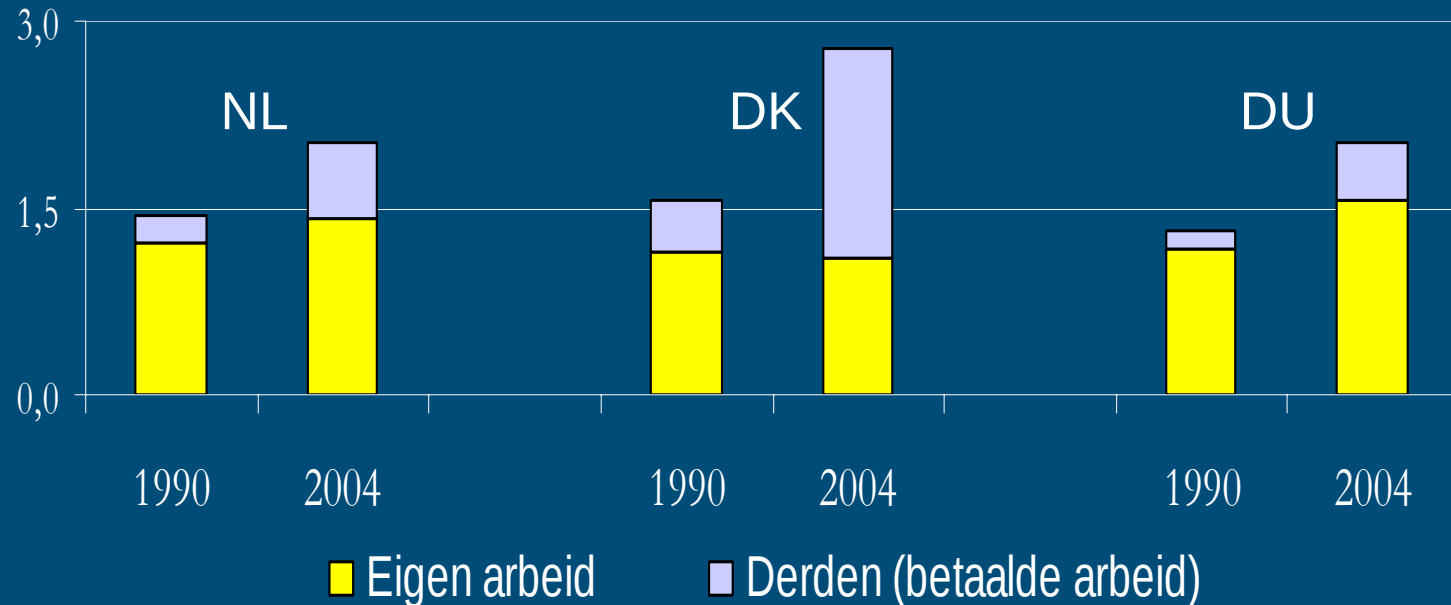
- De internationale context
 - Wereldvoedselvoorziening
- Bedrijfsgroottestructuur
 - Ontwikkeling in de tijd
 - Vergelijking varkenshouderij - glastuinbouw
- Relatie inkomen - bedrijfsomvang
- Milieu
 - Emissies en grondwaterkwaliteit
 - Transportkilometers
- Slot

Wereldvoedselvoorziening

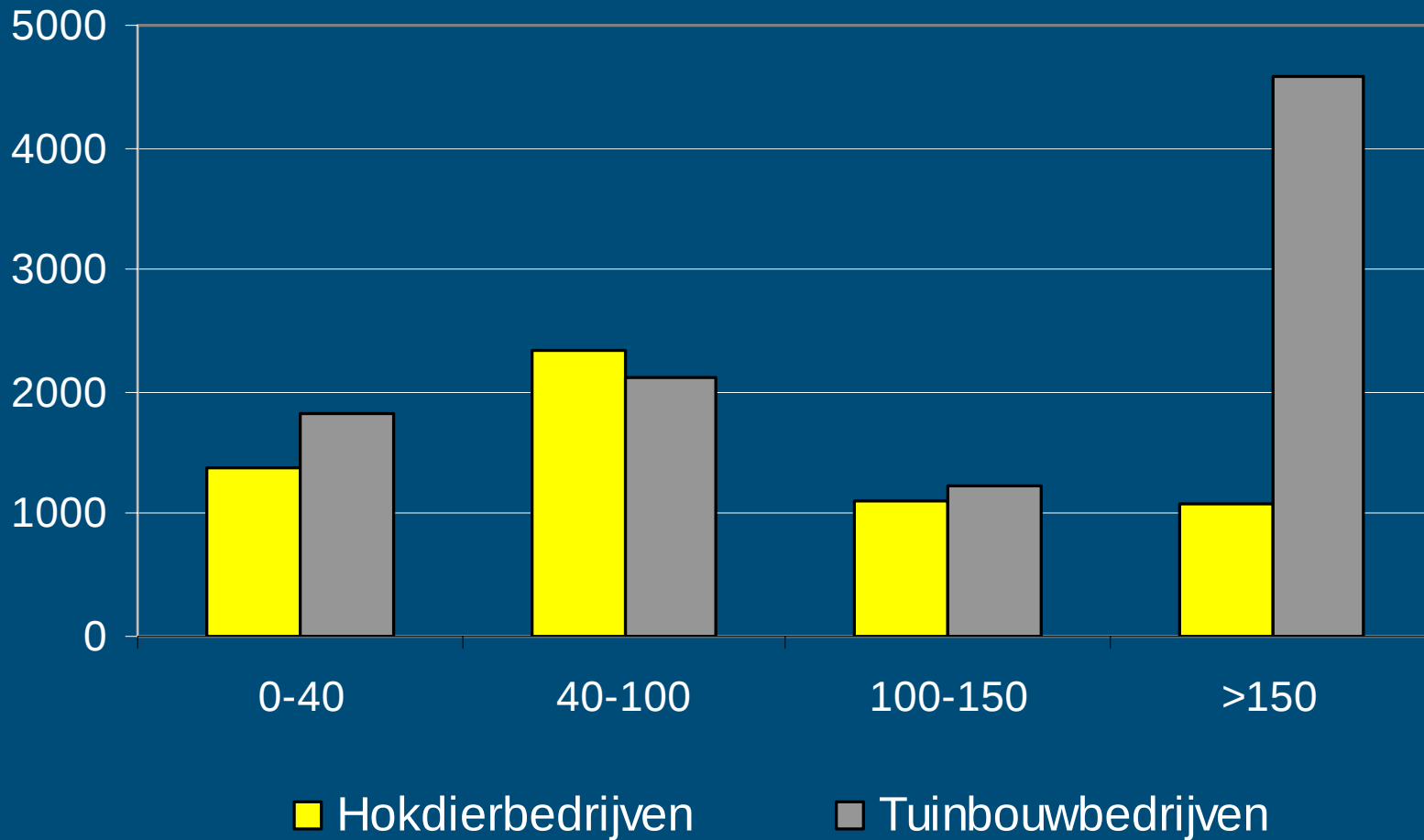
- Azië: groeiend inkomen en bevolking
- Vleesconsumptie 2x zo groot in 2050
- Land en water schaars
 - *te weinig aardbollen!*
- Milieusuccessen door technologie, niet door gedragsverandering

Omvang zeugenbedrijven (in arbeidskrachten)

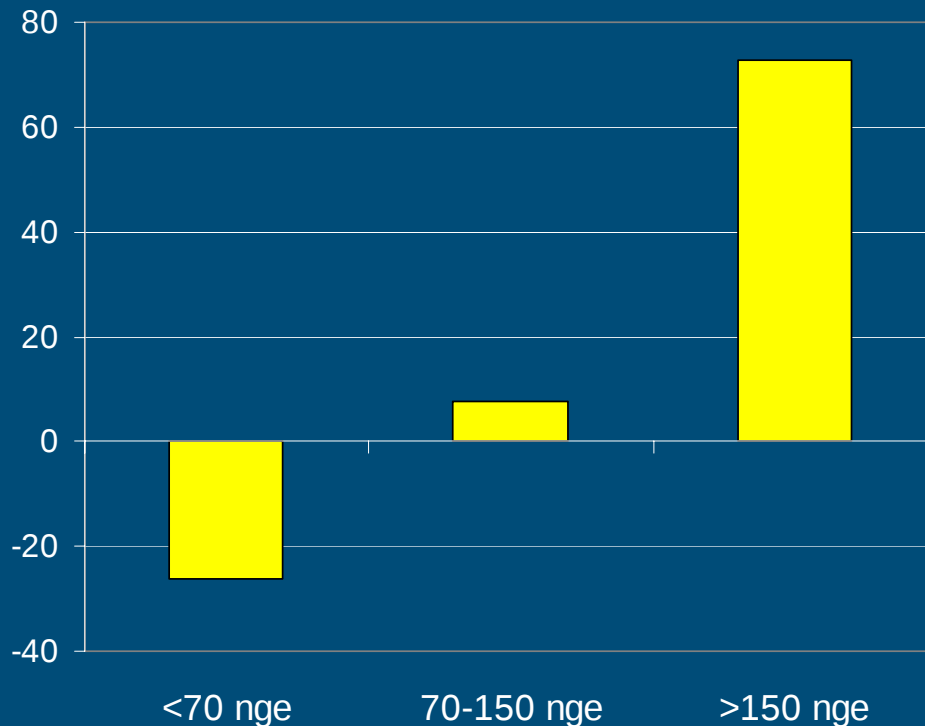
Context is productie voor internationale markt: CPB/MNP studie

Bedrijven naar netto grootte eenheden (2006)

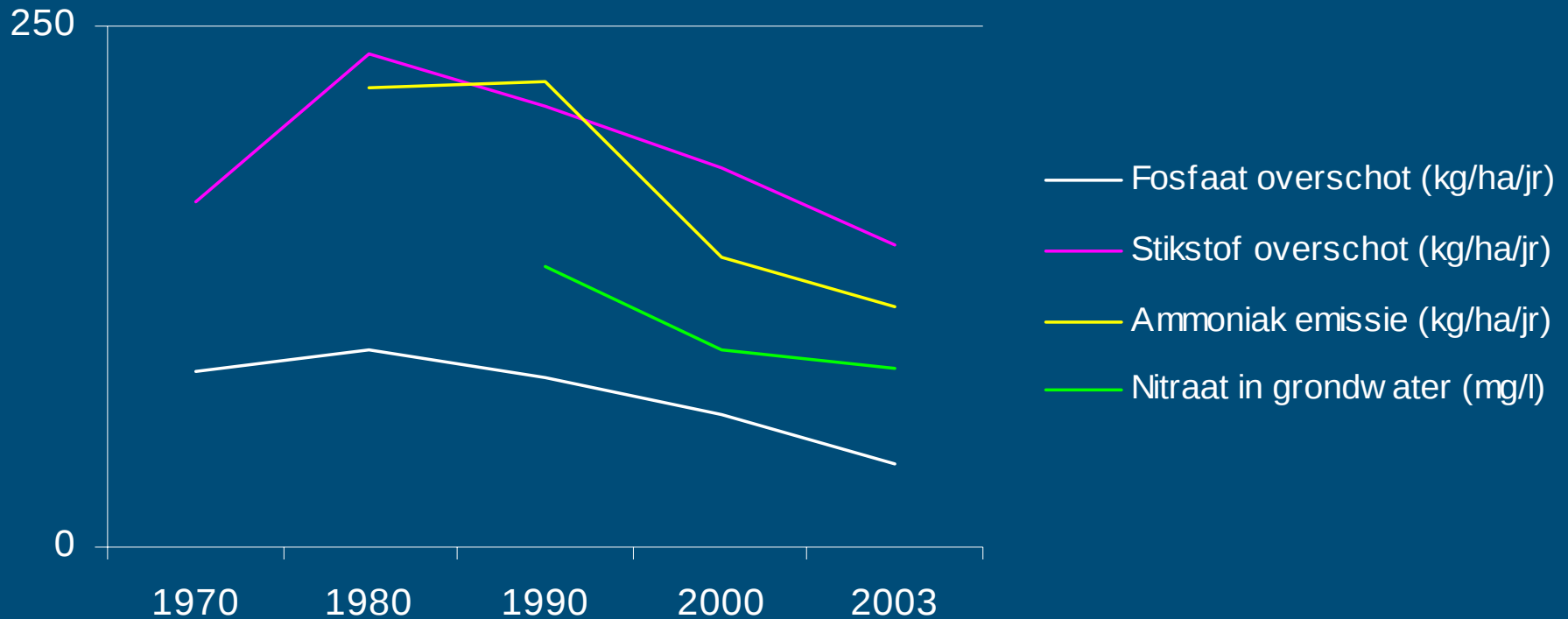
Netto bedrijfsresultaat varkensbedrijven

1000 Euro per jaar

Bedrijfsomvang		zeug	vleesvarken
<70	nge	65	586
70-150	nge	238	807
>150	nge	562	1914

Kengetallen milieubelasting landbouw

NB: Nitraat in grondwater: 1990=1992 en 2003=2002

Vrachtbewegingen: bedrijfsgroottestructuur en mestverwerking

Slot

- Vleesconsumptie blijft groeien
 - Duurzame oplossingen vergen bovenlokale uitwerking
- Schaalvergroting is onvermijdelijk
 - Minder en grotere bedrijven autonome dominante trend
 - Minimum schaal nodig voor investeringen in milieu
 - Onverlet blijft noodzaak via regelgeving duurzaam gedrag te sturen
 - Geen objectieve criteria voor maximum bedrijfsomvang
- Forse vooruitgang op milieugebied, maar we zijn er nog niet
 - Schaalvergroting én innovatie nodig voor eisen aan milieu

Ruimtelijke inpasbaarheid van megastallen

18 oktober, Venlo Limburg

Peter Smeets, Alterra, Centrum Landschap

M.m.v. Edo Gies, Rik Olde Loohuis, Tia Hermans en Jaap van Os

Ruimtelijke inpasbaarheid van megastallen

- Definitie megastallen
 - Hoeveel zijn er?
 - Waar liggen ze?
 - Hoe zien ze er uit?
- Ruimtelijke inpasbaarheid
 - Milieu bepalingen
 - Logistieke eisen
 - Landschapskwaliteit
- Conclusies

Definitie megastal

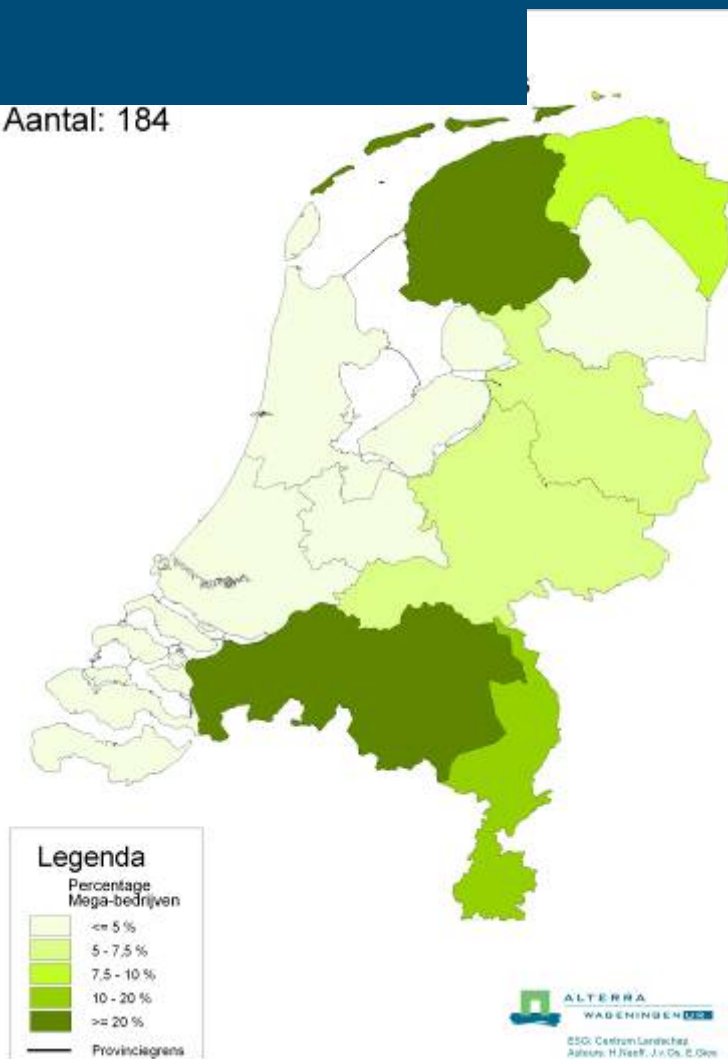
- Megastal = veel dieren op 1 locatie, 1 of meer verdiepingen
- Rundvee: > 250 melkkoeien of > 2500 vleeskalveren
- Varkens: > 1200 zeugen of > 7500 vleesvarkens
- Pluimvee: > 120.000 leghennen of > 220.000 vleeskuikens

Aantal megastallen in 2005 (GD-data)

GD 2005	aantal megastallen met ..				
Provincie	Melkvee	Vleesvarkens	Fokvarkens	Kalveren	Totaal
Groningen	14	1		1	16
Friesland	40		1		41
Drenthe	8		1		9
Overijssel	6	1	4	1	12
Gelderland	8		3		11
Utrecht	4	1			5
Noord-Holland	4				4
Zuid-Holland	3	1	1		5
Zeeland	1	1			2
Noord-Brabant	13	3	34		50
Limburg	3	4	15		22
Flevoland	3		2	2	7
Nederland	107	12	61	4	184
Aantal dieren	34.663	133.834	112.173	12.712	
als % van totaal	2,0%	2,3%	10,9%		

Ligging megastallen in 2005 (GD-data)

Aantal: 184

(Varkens)
Aantal: 73

(Melkkoeien)
Aantal: 107

koeien

Grootste melkveebedrijf

kippen

varkens

Ruimtelijke inpasbaarheid: milieubepalingen

- Megastallen moeten voldoen aan IPPC en zijn MER-plichtig
 - Intensieve veehouderij: inzet luchtwassers
- Geur- en ammoniakbeleid in vorige kabinetsperiode versoepeld
 - Nieuw geurbeleid biedt mogelijkheden voor gebiedsgerichte aanpak
 - Ammoniakbeleid: Wet Ammoniak Veehouderij en Interim toetsingskader Ammoniak en Natura 2000 vastgesteld en dienen geïntegreerd te worden in beheerplannen habitatgebieden

Ruimtelijke inpasbaarheid: milieubepalingen

- Veel ruimte in LOG's voor intensieve veehouderij met stallen > 5000 vleesvarkens
 - In Gelderland en Overijssel op minimaal 1 van 5 bestaande bedrijfslocaties
 - Ruimte voor nieuwvestiging is er ook (>80 locaties in Gelderland, >100 locaties in Overijssel)
 - Potentiële nieuwvestigingslocaties afhankelijk van de beschikbaarheid van de grond
 - Niet uitgezocht voor Noord-Brabant of Limburg

Ruimtelijke inpasbaarheid: logistieke eisen

- Landbouwontwikkelingsgebieden zijn begrensd op basis van beperkingen vanuit RO en Milieu
- Niet gekeken naar geschiktheid van gebieden voor concentratie intensieve veehouderij: o.a. logistieke eisen
- Clustering in megastallen biedt voordelen:
 - vrachtwagen gaat naar 1 locatie ipv 3 - minder transp.
 - fok- en vleesvarkens samen - geen biggen transport
 - veehouderij - slachterij - geen transport vleesvarkens
 - veehouderij - mestverwerking - geen mesttransport
 - ontlasting van andere gebieden

Ruimtelijke inpasbaarheid: landschapskwaliteit

- Landbouw draagt in belangrijke mate bij aan verstening (ongeveer 50%)
- Huidige verschijningsvorm van stallen vooral bepaald door de gebruikseisen
- Nu (beleidsmatig) meer aandacht voor landschappelijke integratie en voorkomen van verrommeling
- Clustering biedt kansen voor het landschap als:
 - Bedrijven uit andere gebieden verdwijnen, waardoor deze gebieden worden ontlast;
 - Nieuwe bedrijven landschappelijk worden ingepast.

Ruimtelijke inpasbaarheid: landschapskwaliteit

- Cluster ruim dimensioneren, benaderen als agro-eco-park, geen traditionele stallen
- Robuuste groene en blauwe elementen aanbrengen, aansluitend op de actuele landschappelijke structuur
- Aantrekkelijk vormgeven van laagbouw, verdiepte aanleg onder het maaiveld, of hoogbouw met grasdaken
- Op ruime afstand van de doorgaande weg positioneren.

Panorama 1 - huidig, niet-, wel ingepast

Panorama 2 - huidig, niet-, wel ingepast

Nieuwe concepten megastallen

- We werken aan een nieuwe ruimtelijke organisatie van de agroketen.

Conclusies

- Milieu niet beperkend voor uitbreiding intensieve veehouderij in de LOG's (in Overijssel en Gelderland)
- Clustering heeft logistieke voordelen, maar huidige LOG's niet geselecteerd op logistieke eisen van megabedrijven
- Landschappelijke inpassing van megastallen mogelijk

Dank voor uw aandacht!

© Wageningen UR

Afsluiting

© Wageningen UR

De rol van overheden: van regelen naar leren

Auteur: Froukje Boonstra

Centrale vraag:

Hoe kunnen gemeenten en provincies omgaan met de maatschappelijke controverse over de ontwikkeling van de intensieve veehouderij?

Achtergrond: reconstructie zandgebieden

Kenmerken reconstructie

- Ruimte bieden aan landbouwontwikkeling in ruil voor winst natuur, landschap, milieu
- Plannen maken samen met gebiedspartijen
- Regisseursrol voor provincies
- Integrale aanpak

Tussenresultaten landbouwontwikkeling

- Begrenzing landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's)
In Limburg: 43 zoekgebieden
- Uitbreiding, hervestiging en nieuwvestiging IV-bedrijven
- Verplaatsing IV-bedrijven uit extensiveringsgebieden
In Limburg: 50 beoogd
- Stimulering projectvestigingen
In Limburg: 6 beoogd

Kanttekeningen landbouwontwikkeling

- Limburg: LOG's moeten nog nader worden begrensd in bestemmingsplannen
- Ruimte in LOG's in praktijk kleiner door regelgeving
- Verplaatsingen komen moeizaam op gang
- Weerstand bewoners tegen nieuwvestiging/projectvestigingen

Analyse controverse

- Motieven tegenstanders divers
- Gebrek aan burgerparticipatie in planvorming
- Probleem is ongestructureerd:
 - onzekerheid over kennis
 - onenigheid over normen/waarden

Hoe gaan overheden er mee om?

Beleid als regelen:

- Landschappelijke inpassing/ BOM+
- Eisen aan stallen: nokhoogte, luchtwassers
- Krap begrenzen LOG's
- Maximum stellen aan aantal nieuwvestigingen
- Compenseren omwonenden?

Andere strategieën nodig

- Bewonersverzet kans voor bredere betrokkenheid
- Lerende beleidsstrategie:
 - Open gesprek
 - Verbreden vraagstuk op lokaal niveau
 - Duidelijkheid verschaffen over eigen rol en randvoorwaarden

Samengevat

- Hoe kunnen gemeenten/provincies omgaan met controverse?
- Reconstructie als aanleiding
- Bewonersverzet als kans
- Lerende beleidsstrategie nodig

Afsluiting

© Wageningen UR

Informatiebijeenkomst Intensieve Veehouderij

Maaspoort 18 oktober 2007

Commissie Platteland in Uitvoering
i.s.m.

Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Bedankt voor uw komst!

Commissie Platteland in Uitvoering

Bedrijfsverplaatsingen Intensieve

veehouderij (vanuit extensiveringsgebied-natuur per 31/12/2006)

Provincie	Ambitie	In procedure	Verplaatst
Limburg	50	30	2
Noord- Brabant	105	92	3
Utrecht	5	2	0
Gelderland	35 – 62	46	2
Overijssel	35 – 40	23	0
Totaal	230 - 262	193	7